

УДК 347.122:(351.85:796+316.64)

Омельчук Олександр Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПОРТИВНЕ ПРАВО ТА СУСПІЛЬНА СВІДОМІСТЬ

Постановка проблеми. Спорт – це надбання людської цивілізації, що суттєво змінювало свої функції в різні епохи. Якщо в давньому світі фізична культура була запорукою виживання, згодом – мирною заміною міждержавним війнам, а в сучасному світі еволюціонує від міжнаціональних змагань до глобального транскордонного явища, що виконує безліч функцій, напряду не пов'язаних з заняттям спортом (таких як інформаційна, економічна, ідеологічна, політична, благодійницька, іміджева, консолідаційна тощо).

Модерна спортивна діяльність – надзвичайно широка сфера людської діяльності як за суб'єктивним складом (в заняття спортом, тренувально-виховний процес, забезпечення діяльності спортивних споруд, установ та клубів, участь у спортивних змаганнях так чи інакше залучена більшість населення), так і за складом суспільних відносин, що виникають під час здійснення спортивної діяльності. Надзвичайна розгалуженість сфер суспільних відносин, в яких виникають суспільні відносини щодо здійснення спортивної діяльності, а також факти значимості таких відносин з точки зору необхідності забезпечення прав і свобод осіб, економічної привабливості об'єктів окреслених відносин, потенційної конфліктності інтересів сторін відносин свідчить про важливість правового регулювання спортивних відносин.

Спортивне право – достатньо молода галузь вітчизняного права, що знаходиться на стадії свого формування. Для визначення прогресивних векторів розвитку національного законодавства в галузі спорту, з'ясування найбільш ефективних методів правового регулювання спортивної діяльності необхідно враховувати рівень сприйняття суспільством існуючих та потенційних норм спортивного права, адже від сприйняття залежить і подальша ефективність реалізації даних норм.

Стан дослідження теми. Вітчизняна історія законодавства містить низку прикладів, коли прийняті норми, що були покликані врегулювати окремі сфери відносин, не зустрічали розуміння в су-

спільстві, тому що приймалися всупереч соціальним реаліям, не відповідали національному менталітету і рівню суспільної правосвідомості. Однак, українській юриспруденції, як і в інших соціальних науках не проводилися спеціальні дослідження взаємодію спортивного права та суспільної свідомості.

Метою даного дослідження є визначення характеру та меж впливу спортивного права на суспільну свідомість.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства спортивні відносини в Україні далекі від повноцінного та ефективного правового регулювання. В той час, як в науковій літературі доводиться самостійність галузі спортивного права, визначається її предмет [1, 2] та джерела [3], чинне законодавство має ряд прогалин та колізій в сфері регулювання спортивної діяльності.

Відносини в сфері спорту мають свою специфіку правового регулювання. Регуляторами таких відносин виступають звичаї, корпоративні норми (правила певних федерацій, асоціацій тощо), етичні (норми спортивної етики, правила «чесної гри») та норми моралі. Відсутність дієвих санкцій за порушення вищеназваних норм призвела до формування тіньового права в сфері вітчизняного спорту. Відсутність протидії таким тенденціям з боку суспільства та держави пояснюється одразу декількома обставинами:

- відсутністю інтересу до проблем спорту на фоні економічних, соціальних та політичних кризових явищ;
- глобальною проблемою корупції в країні;
- формуванням образу спорту, що визначається вторинністю, незначним характером та неважливістю останнього;
- низьким рівнем суспільної свідомості, особливо спортивної спільноти.

Суспільна свідомість зазнає правового впливу під час здійснення правом соціальних функцій. Соціальні функції – це специфічний ракурс права, де регулятивна і охоронна функції поєднуються у відокремленій якісно однорідній сфері соціальних

відносин, економіці, політиці, ідеології. Право виконує загальну соціальну функцію з формування правових цінностей, принципів та бажаних форм поведінки.

Сприйняття спортивного права суспільством напряму залежить від ставлення суспільства до фізичної культури та спорту взагалі. В спеціалізованій літературі доводиться, що фізична культура – специфічний вид соціальної діяльності, у процесі якої відбувається задоволення фізичних і духовних потреб людини за допомогою цілеспрямованих занять фізичними вправами, засвоєння та застосування відповідних знань, навичок, а також участі в спортивних заходах і змаганнях.

Показниками стану фізичної культури в суспільстві є масовість її розвитку, міра використання засобів фізичної культури у сфері освіти і виховання, рівень здоров'я й усебічного розвитку фізичних здібностей людей, рівень спортивних досягнень, наявність і рівень кваліфікації професійних і громадських фізкультурних кадрів, пропаганда фізичної культури і спорту, міра і характер використання ЗМІ у сфері завдань, що стоять перед фізичною культурою, стан науки і наявність розвиненої системи фізичного виховання [5, с. 139].

Нажаль, сучасний вітчизняний спорт не сприймається суспільством в прогресивному гуманітарному сенсі. Нерідко доводиться чути про «брудний спорт», тобто спорт, в якому заборонені методи використовуються спортсменами, які прагнуть досягти перемоги, високого результату чи отримати грошову винагороду будь-якою ціною [4]. Спортивна діяльність відбувається в суспільній свідомості як комерційна загалом непрозора діяльність, що покликана захищати певні політичні, економічні інтереси, і аж ніяк не вирішувати першочергові соціальні завдання. Розкриття фактів договірних матчів в найвищих дивізіонах українського футболу [6], розкрадання коштів, виділених на тренування національних збірних [7] та інші інформаційні приводи останнього часу поглиблюють негативний образ вітчизняного спорту в суспільній свідомості.

Зрушень в сприйнятті спорту суспільством можна досягти шляхом встановлення правопорядку в сфері спортивних відносин, визначення меж правового регулювання галузі спорту, формування ефективних механізмів захисту прав та інтересів спортсменів та інших суб'єктів спортивних правовідносин. Спортивне право повинно виконати функцію збереження та покращення іміджу вітчизняного спорту.

Як уже зазначалося в попередніх публікаціях, вплив права на суспільну свідомість відображається на двох рівнях – рівні сприйняття права та рівні соціально-юридичних вчинків (поведінки). Саме з цими двома рівнями пов'язані різні напрямки

впливу права: інформаційний, аксіологічний, психологічний, культурний.

В межах інформаційного напряму впливу на суспільну свідомість спортивне право формує уявлення про систему вітчизняного спорту, сукупність спортивних дисциплін та змагань, сутність відносин між різними суб'єктами спортивної діяльності – спортсменами, федераціями, клубами, тренерами, агентами і т.д. Формування в суспільній свідомості позитивного образу спорту – переважне завдання впливу спортивного права в межах інформаційного напрямку впливу.

Аксіологічний напрям впливу спортивного права позначається на формуванні в суспільній свідомості системи цінностей, що їх пропагує спорт. Як відзначається в літературі, за сучасної доби основу спортивного принципу, принципу чесної і справедливої гри, становить саме прояв чесності, гуманності і благородства намірів у змаганнях, відповідальності, обов'язку, взаємної поваги спортсменів. Сучасний спорт і фізична культура заслуговують позитивну оцінку з точки зору гуманістичних ідеалів і цінностей. Погоджуємось, що І.Я. Олексиними, що сукупність ціннісних основ спортивної діяльності є прообразом ідеальної форми існування, організованої на принципах рівності можливостей, працьовитості та суспільної справедливості [8, с. 200].

Суспільство являє собою сукупність індивідів, кожен з яких наділений особливим психологічним статусом. Участь індивіда в соціальних відносинах передбачає формування ставлення особистості до діючих юридичних норм, яке не зводиться до простого пристосування, а є складним відношенням дії та впливу існуючих норм, їхнього сприйняття, відторгнення, ігнорування, порушення тощо. В результаті психологічного впливу права формується позитивний образ права в усій сукупності елементів, що до нього включаються, та явищ, що з ним пов'язані.

Культурний напрямок впливу спортивного права знаходить свій прояв в підвищенні загального рівня культури суспільства. Відповідно до статті 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична культура – це складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості [9].

Висновки. Ефективне правове регулювання сфери спортивних відносин – запорука належного здійснення функцій спорту в суспільстві. Право, з одного боку, саме по собі є формальним виявом суспільної свідомості, відображаючи сформовані в суспільстві уявлення та погляди щодо різних явищ дійсності. З іншого боку, право впливає на суспіль-

ну свідомість, формуючи ідеї та думки, уявлення та ціннісні орієнтири суспільства та упереджує поведінку індивідів.

Спортивне право та суспільна свідомість є взаємозалежними, адже будь-яке право є породженням і відображенням суспільної свідомості, в той час як спортивне право впливає на подальші зміни в суспільній свідомості та формуванні правової культури в сфері спорту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаро Г.О. Спортивне право: огляд національного законодавства і міжнародних стандартів / Г.О. Гаро, О.О. Кушнір. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://protokol.com.ua/ua/sportivne_pravo_oglyad_natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standartiv/
2. Макогон О.В. Сутність спортивного права України / О.В. Макогон // Вісник Академії адвокатури України. – 2015. – №1(32). – С. 70-78.
3. Моргунов О. А. Поняття та система джерел спортивного права / О. А. Моргунов // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 624–629 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11moadcp.pdf>
4. Медведєв Д.Ю. Спортивно-змагальна відповідальність. Санкції у спортивному праві (національні аспекти та іноземний досвід) / Д.Ю. Медведєв. // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2013_4_15
5. Вавренюк С.А. Роль виховних функцій фізичної культури і спорту серед студентської молоді: державно-управлінський аспект / С.А. Вавренюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 2. – С. 138-140.
6. У МВС назвали футбольні клуби, причетні до договірних матчів (список) // УНІАН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sport.unian.ua/football/10126658-u-mvs-nazvali-futbolni-klubi-prichetni-do-dogovirnih-matchiv-spisok.html>
7. Кто убивает украинский спорт: наглая коррупция на чемпионах (расследование). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facenews.ua/articles/2018/320835/>
8. Олексин І.Я. Цінності спорту в контексті суспільного ідеалу гуманізму / І.Я. Олексин // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2015. – Вип. 3-4. – С. 190-203.
9. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>

Омельчук Олександр Сергійович

СПОРТИВНЕ ПРАВО ТА СУСПІЛЬНА СВІДОМІСТЬ

Стаття присвячена питанням визначення напрямів впливу спортивного права на суспільну свідомість: інформаційного, аксіологічного, психологічного, культурного. Розглянуто сутність та роль кожного з напрямків впливу. Визначено специфіку нормативного регулювання спортивних відносин. Досліджено тенденції сприйняття спортивних відносин та спортивного права в умовах сучасної України. З'ясовано основні проблеми правового нігілізму в сфері спорту. Окреслено можливі шляхи вирішення даних проблем.

Ключові слова: спортивне право, суспільна свідомість, спортивні правовідносини, фізична культура й спорт.

Омельчук Александр Сергеевич

СПОРТИВНОЕ ПРАВО И ОБЩЕСТВЕННОЕ СОЗНАНИЕ

Статья посвящена вопросам определения направлений влияния спортивного права на общественное сознание: информационного, аксиологического, психологического, культурного. Рассмотрены сущность и роль каждого из направлений воздействия. Определена специфика нормативного регулирования спортивных отношений. Исследованы тенденции восприятия спортивных отношений и спортивного права в условиях современной Украины. Выявлены основные проблемы правового нигилизма в сфере спорта. Определены возможные пути решения данных проблем.

Ключевые слова: спортивное право, общественное сознание, спортивные правоотношения, физическая культура и спорт.

Omelychuk Olexandr

SPORT LAW AND SOCIAL CONSCIOUSNESS

The article is devoted to the problems of determining the directions of the influence of sports law on public consciousness: information, axiological, psychological, cultural directions. The essence and the role of each of the directions of influence are considered. Specificity of regulatory regulation of sports relations is determined. The tendencies of perception of sports attitudes and the sports right in the conditions of modern Ukraine are investigated. The main problems of legal nihilism in the sphere of sports are clarified. Possible ways of solving these problems are outlined.

Effective legal regulation of the sphere of sports relations is the key to the proper exercise of the functions of sport in society. Right, on the one hand, is in itself a formal manifestation of social consciousness, reflecting the ideas and views that are formed in society about different phenomena of reality. On the other hand, law affects the public consciousness, forming ideas and ideas, representations and values of the society and predisposes the behavior of individuals.

Key words: sports law, public consciousness, sports legal relations, physical culture and sports.